

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Regionaalministeeriumile

Meie: 23.08.2023 nr 1-5/23/5891

Eesti Keskkonnaühenduste Koda seisukoht regionaalministri määruse „Perioodi 2023–2027 maaparandussüsteemi eesvoolu uuendamise ja keskkonna-kaitserajalise ehitamise ja uuendamise investeeringutoetus” eelnõu kohta

Täname võimaluse eest määruse eelnõud kommenteerida. EKO üldine [seisukoht](#) on, et kuivendustööde maht Eestis peab vähenema, neid tuleks teha ainult selgelt põhjendatud juhtudel ning kuivendustööde doteerimine tuleks lõpetatada, suunates toetusraha üksnes negatiivse mõju leevendamisse. See on oluline nii elurikkuse säilimise ja taastumise kui ka kliima vaatest. Samuti näeme, et sagenevate ja pikenevate põudade tingimustes ([vt nt Jõhvi põuaindeksit](#)) tuleb ka majanduslikest kaalutlustest lähtuvalt hakata märksa enam tähelepanu pöörama vee maastikus hoidmise vajalikkusele ja võimalustele.

Hea meel on näha, et keskkonnarajatised on kavandatavas toetusmeetmes prioriteediks, samas oleme seniste näidete põhjal väga mures eesvoolude uuendamisega kaasneva keskkonnakahju pärast. Leiame, et juba looduslähedaseks kujunenud (nii looklevus kui ristlõige kui eriilmelised elupaigad) eesvoolude uuesti läbi kaevamist ei peaks riik lausaliselt toetama. Läheneda tuleb probleemipõhiselt kohtades, kus eesvoolu uuendamine on vältimatult vajalik.

Samuti tahame välja tuua, et käesoleva määruse fookus, sisu ja sõnastus võiksid lähtuda Tartu Ülikooli poolt koostamisel olevast “Maaparandussüsteemide negatiivsete mõjude leevendus- ja kompensatsioonimeetmete rakendamise juhise” ning selles antavatest soovitudest. Leiame, et määruse koostamise oleks võinud vastavalt ajastada, et saavutada teaduspõhiste soovitude kohene rakendumine. Teeme [ettepaneku](#), et enne määruse kehtestamist oodatakse juhise valmimine ära ja selle põhjal vaadatakse eelnõu uuesti üle.

- 1) Hetkel seab eelnõu tingimuseks, et ka eesvool tuleb kindlasti uuendada, ei piisa üksnes keskkonnarajatiste uuendamisest (§ 3 lg 5 p 4) ning et valiku korral tuleb eelistada taotlust, mille abil uuendatava eesvoolu kogupikkus on suurem (§ 14 lg 2).

Kirja alguses toodud põhjendustele tuginedes teeme [ettepaneku](#), et eesvoolu uuendamise vajadus peaks toetuse saamiseks olema selgelt põhjendatud ning põhjendamise kulutused tagantjärele samuti toetusõiguslikud. Uuendamise vajaduse põhjendamisel tuleks nt määrata veetase pinnases ning koostada uuendatava eesvoolu veejuhtivusvõime analüüs. Eesmärk on teha kindlaks, kas konkreetse eesvoolu seisukord üldse vajab uuendamist ning kuivõrd kavandatav uuendamine tulemust võiks anda. Vaid sellise selge teadmise pinnalt saab lugeda sekkumist ning selle rahalist toetamist õigustatuks.

Samuti teeme [ettepaneku](#) võimaldada üksnes keskkonnarajatiste uuendamist ilma eesvoolu uuendamata (§ 3 lg 5 p 4) vähemalt turvasmuldadel. Seal võib ka eesvoolu

uuendamist plaanimata olla settebasseini või puhastuslodu rajamine asjakohane, leevendamaks kuivendusest tingitud mõjusid.

Konkureerivate taotluste puhul peaks olema oluliseks hindamiskriteeriumiks võimalikult väike negatiivne mõju looduslikele liikidele, eriti ohustatud liikidele, looduslikele kooslustele ja seostele eri koosluste vahel. Teeme ettepaneku teha vastav muudatus § 14 lg 2.

- 2) Eelnõu § 2 kohaselt antakse toetust kuivendussüsteemide ja veerežiimi kahepoolse reguleerimise süsteemide kaasajastamise kaudu kliimamuutuste tingimustes põllumajandussektori vastupanuvõime ja toiduga kindlustatuse tagamisele kaasaaitamiseks ja põllumajandussaagi kao vähendamiseks. Samas märgitakse seletuskirjas, et kuigi ÜPP strateegiakava sekkumise 1.9.1 raames võib anda toetust kahte tüüpi tegevustele (eesvoolude toimimisvõime parandamiseks ja reguleeriva võrgu kaasajastamiseks kliimamuutuste tingimustes), siis antud määrusega keskendutakse üksnes eesvoolude uuendamise ning keskkonnakaitserajatise ehitamise ja uuendamise toetamisele.

Ettepanek: Palume seletuskirjas täpsemalt välja tuua, millised sekkumise 1.9.1. tegevused toetusi ei saa, mis on sellise valiku põhjendused ning millistest vahenditest plaanitakse toetuseta jäävad tegevussuunad rahastada. Peame vajalikuks, et kahepoolsete reguleerimissüsteemide rajamine oleks toetuskõlbulik.

- 3) Kas ÜPP strateegiakavas sätestatule: "Samuti on abikõlblikud kuivendatud turvasmullal tegevused märgala kujundamiseks" kavandatakse toetusmeede eraldi määrusega? Kui mitte, teeme ettepaneku vastav võimalus lisada praegu kommenteeritavasse määrusesse.

- 4) Määruse § 3 lg 3 p 2 kohaselt võib toetust anda mh ekspertarvamuse tellimiseks vee-elustiku eksperdilt ehk isikult, kellel on kõrgharidus hüdrobioloogia või ihtüoloogia erialal ja kogemus keskkonnamõju hindamise alal, sh osalemine vastavates projektides.

Arvestades asjaolu, et kuivendusmõju ei hõlma ainult kitsalt vee-elustikku, vaid ka nt metsaelupaiku, märgalasid, kuivenduse suhtes tundlikke kaitsealuseid taimi ja loomi, samuti kasvuhoonegaaside emissioone ja toitainevõogusid, on vajalik eksperdi määratlus reguleerida abstraktsemal viisil, nii et see ei piiraks hüdrobioloogi või ihtüoloogi kaasamise kõrval teiste valdkondade ekspertide kaasamist ja toetuse abikõlblikkust.

Sõnastuse muutmise ettepanek: § 3 lg 3 p 2 ekspertarvamuse tellimine eriteadmistega isikult, kellel on pikaajalised kogemused kavandatavast tegevusest mõjutatava ainevoo, elustikurühma, elupaigatüübi või kaitstava liigi uurimisel või nendele avalduvate mõjude hindamisel (edaspidi - keskkonnaekspert). Teeme ka ettepaneku kasutada määruses läbivalt vee-elustiku eksperdi asemel terminit keskkonnaekspert.

- 5) § 4 lg 5 p 1 kohaselt antakse toetust eesvoolu, settebasseini ja puhastuslodu uuendamiseks, kui see ei paikne hoiu- või kaitsealal või selle hoiu- ja kaitsealal paiknemise korral on selle uuendamiseks kaitseala valitseja nõusolek. Samas § 4 lg 5 p 4 kohaselt on toetuse eeltingimuseks see, et objekt peab asuma vähemalt 400 m kaugusel Natura 2000 võrgustiku alast.

Tingimused on omavahel vastuolus. Ühelt poolt antakse toetust juhul, kui uuendatava objekti paiknemise korral hoiu- ja kaitsealal on selle uuendamiseks kaitseala valitseja andnud nõusoleku. Teiselt poolt on eelduseks, et objekt peaks asuma vähemalt 400 m kaugusel Natura võrgustiku alast. Samas on hoiualadeks ka Natura võrgustiku alad väljaspool kaitsealaid, ning samuti kattuvad Natura võrgustiku alad sageli kaitsealadega. Seega võib Natura võrgustiku ala asuda nii hoiu- kui ka kaitsealal ehk § 4 lg 5 p 1 ja 4 tingimused on teineteist välistavad.

EKO ei toeta kuivendussüsteemide uuendamist hoiu- ja kaitsealadel ning nende lähiümbruses. Kuigi piisav puhvertsoon võib olla Natura ala väärtustele kaitseks, siis 400 m puhver ei pruugi olla teatud tingimustes piisav, et vältida kuivendusvõrgu kaudu avalduvat mõju Natura alale ja sellega seotud laiemaid toitumisalasid kasutavatele liikidele nagu nt must-toonekurg või Euroopa naarits (Prählamäe kuivendussüsteemi rekonstrueerimise tagajärgede näide). Ebaselgeks jääb, millised tingimused rakenduvad aladel 0-400 m Natura alast. Võimalikus mõjupiirkonnas peab toetus olema EKO ekspertide hinnangul suunatud üksnes settebasseinidele ja lodudele, veekogude või (endiste) märgalade looduslikkuse ennistamisele ning nende rajamiseks on vajalik Keskkonnaameti nõusolek.

Teeme ettepaneku mitte toetada nende eesvoolude uuendamist, mis on otseses ühenduses kaitsealadega või kaitsealuse veekoguga. Seejuures võib negatiivne mõju avalduda nii kaitsealast üles- kui allavoolu jääva uuendamise korral. Ülesvoolu toimuv uuendus suurendab settekoormust ning põhjustab niiskusrežiimi muutusi allavoolu jääval kaitsealal või kaitsealuses veekogus - ajuti on veekogused suuremad, samas võib süveneda suvine veetaseme madalseis; allavoolu toimuv uuendus mõjutab samuti niiskusrežiimi ülesvoolu jääval kaitsealal - tõmbab sealse pinnase kuivemaks, samuti mõjutab veekogude veetaset. Niiskusrežiimi muutused kaitsealal võivad põhjustada muutusi taimestikis ning mõjutada loomaliikide liikumis-, toitumis- ja sigimisvõimalusi. Samal ajal teeme ettepaneku, et keskkonnarajatiste rajamine ja uuendamine oleks toetuskõlbulik tegevus nii 0-400 m puhvri sees kui ka kaitsealade või kaitsealuse veekoguga ühenduses oleval eesvoolul, et võimaldada juba avaldunud/jätkuvalt avalduva kuivendusest tingitud keskkonnamõju leevendamist. See on eriti kohane turvasmuldadel, vt samal teemal ka p1 ülalpool.

- 6) § 4 lg 5 p 3 seab tingimuseks, et uuendatav eesvool või rajatis kuulub maaparandussüsteemi, mille maaparandussüsteemi maa-ala on valdavalt mineraalmuldadel. ÜPP strateegiakavas on järgnev tingimus: "Kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu rajatist võib turvasmullas (näiteks дренаžikollektor) korrastada üksnes siis, kui see on vajalik mineraalmullas paikneva reguleeriva võrgu osa toimimiseks ning muudmoodi on korrastamine ebaotstarbekas ning sellega ei tohi kaasneda kasvuhoonegaaside heidete suurenemine." Leiame, et 50 % mineraalmuldadel asumise kriteerium peaks olema pigem sekundaarne ning teeme ettepaneku lisada kriteerium, mille kohaselt ei anta toetust juhul, kui uuendamise tulemusena on ette näha mullast lähtuvate kasvuhoonegaaside ja süsiniku heite suurenemist.
- 7) § 6 lg 3 ja lg 4 sätestavad toetuse ühikuhinna puhastuslodu ning settebasseini uuendamisel. Teeme ettepaneku sätestada toetuse määr lähtuvalt lodu või settebasseini suuruselt. Efektiivselt toimiva lodu suurus sõltub selle taha jäävast

valgala suurusest. Määrus "Maaparandussüsteemi ehitamise täpsemad nõuded" ei anna puhastuslodu ega settetiigi kohta kindlat suurust.

- 8) § 12 lg 2 p 5 sätestab nõude esitada koos taotlusega keskkonnamõtjude eelhindang, juhul kui selle koostamine on seaduse kohaselt vajalik. Eeldame, et selle nõude eesmärk on tuua välja alus keskkonnamõtju hindamisega seotud tegevuste katteks toetust taotleda (st näha otsust eelhindangus, kas KMH algatamine on vajalik või mitte), nagu lubab § 3 lg 3 p1. Teeme ettepaneku sõnastada see nõue selgemalt, nii et ka eesmärk on välja loetav.
- 9) Teeme ettepaneku täiendada hindamiskriteeriume eelnõu lisas järgnevalt:
  1. lisada kriteerium, mis hindab, kuivõrd ja kui kohaselt on kavas keskkonnamõtju leevendada, nt keskkonnarajatiste arv ja sobivus;
  2. lisada kriteerium, mis hindab süsinikuheite vähenemist (veetaseme tõstmine turvasmuldadel).
- 10) Eelnõu seletuskirjas on esitatud väide, justkui voolutakistused on täienisti negatiivse mõjuga. Käesoleva kirja alguses viidatud TÜ uuring toob välja ka voolutakistuste positiivse mõju vee ökosüsteemidele ja isepuhastusvõimele. Näitena on toodud järgnev: voolutakistuste vähendamine ja voolukiiruse suurenemine toob omakorda kaasa veekogude isepuhastusvõime vähenemise ja toitainesisalduse suurenemise, kuna põhjasetetes ja kaldavööndis toimuvate protsesside (nt denitrifikatsiooni) tõhusus langeb, sest suur osa veest läbib voolusängi nii kiiresti, et need protsessid ei jõua toimuda (Bernot ja Dodds, 2005). Teeme ettepaneku lisada TÜ uuringus toodud käsitlused seletuskirjale, et voolutakistuste roll kannaks erinevaid aspekte ega kuuluks alati uuendamise käigus kõrvaldamisele. Ühtlasi on see oluline aspekt eesvoolu uuendustööde teostamisel - voolutakistusi ei ole vaja tingimata ega alati täielikult likvideerida.

Oleme huvitatud tagasisidest oma ettepanekutele ja loodame, et toetusrahade fookus saab olema suunatud peamiselt kuivenduse keskkonnamõtjude leevendamisele ning nende abil ei tekitata täiendavat keskkonnakahju.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton, Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator, EKO kuivendustöörühma nimel

Eesti Keskkonnaühenduste Koda ühendab ühteteistkümmet keskkonnaorganisatsiooni: Eestimaa Looduse Fond, Eesti Ornitoloogiaühing, Eesti Roheline Liikumine, Balti Keskkonnafoorum, Eesti Üliõpilaste Keskkonnakaitse Ühing "Sorex", Läänerannik, Nõmme Tee Selts, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus, Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering, Keskkonnaõiguse Keskus. Fridays For Future Eesti ühendab aktiivseid noori, kes tegelevad igapäevaselt kliimamuutuste leevendamisega.